

"DANMARK SOM FOREGANGSLAND?"

RETNINGSLINIER FOR CENSUR AF STUDENTEREKSAMENSOPGAVEN 99-5-1.

Opgavekommissionen i samfundsfag.

Generelle bemærkninger.

Retningslinierne er vejledende og bør ikke benyttes for håndfast ved vurderingen af den enkelte besvarelse, der altid skal vurderes som en helhed.

Der kan tænkes besvarelser, der går på tværs af den skitserede systematik, og man kan forestille sig besvarelser, der mangler ét eller flere af de aspekter, der her omtales - men som alligevel må bedømmes som udmærkede.

Vi skal også understrege, at en suveræn besvarelse af ét delspørgsmål udmærket kan kompensere for mangler i besvarelsen af andre delspørgsmål.

Og endelig vil vi gerne pointere, at selv om vi i spørgsmålsformuleringerne ikke eksplicit henviser til fællesdel eller delspørgsmål, skal besvarelser, der udnytter sammenhænge i opgavesættet, honoreres for det.

Fællesdel: Spørgsmål 1. Undersøg, hvilke politiske grundholdninger der kommer til udtryk i bilag A1, A2 og A3.

Den suveræne besvarelse

identificerer sikkert de politiske grundholdninger i bilagene:

Bilag A1 er den socialdemokratiske, der betoner den lave arbejdsløshed, de høje sociale ydelser og et statsligt sikkerhedsnet - og anvender "traditionelle" mål for et lands og en regerings succes: Reduktion af statsbudgetunderskud og et "fleksibelt arbejdsmarked". (Og lægger mindre vægt på nye/alternative politiske målsætninger som miljø.)

Besvarelser, der påpeger socialliberale og/eller socialistiske træk kan også vurderes som suveræne, hvis argumentationen er konsistent.

Bilag A2 den regeringskritiske liberalistiske, der anvender samme "traditionelle" mål, men fokuserer på andre sider af den aktuelle tilstand - og med sine forslag til kursændring klart demonstrerer traditionel økonomisk liberalistisk tankegang.

Bilag A3, der udpeger nye/alternative politiske dimensioner og målsætninger. Den suveræne besvarelse kan også indeholde en karakteristik af bilaget i forhold til den traditionelle højre-venstre skala eller i forhold til nyere politiske værdier; det centrale er at refleksionerne er velargumenterede.

Besvarelsen skal være dokumenteret med relevante henvisninger til centrale steder i bilagene.

Det trækker op, hvis bilagene kategoriseres f.eks. med A1 og A2 som repræsentanter for den klassiske venstre-højre dimension - og med A3 som alternativet.

Det trækker op, hvis besvarelsen reflekterer over centrale begreber som "social kontrakt", "fleksibelt arbejdsmarked" (bilag A1) "bløde målsætninger" (bilag A3) osv.

Og endelig trækker det op, hvis synspunkterne i bilagene karakteriseres mere præcist: At begrebet "den sociale kontrakt" er en ideologisk fortolkning af de særlige danske arbejdsmarkedsforhold (bilag A1), at synspunkterne i bilag A2 er traditionelle ØKONOMISK-liberalistiske, at italesættelse af alternative politiske målsætninger (bilag A3) har et skær af UTOPI over sig - eller lignende.

Den middelgode besvarelse

redegør for de tre bilag, og identificerer sikkert grundholdningerne i bilag A1 og A2, mens bilag A3 behandles mere usikkert.

Dokumentationen er mindre fyldestgørende eller mindre præcis.

Den netop beståede besvarelse.

Demonstrerer en vis forståelse for de politiske grundholdninger i A1 og A2, mens A3 behandles sporadisk. Præcisionen i ordvalg og dokumentation er svag.

Den ikke-beståede besvarelse

refererer typisk de tre bilag uden at identificere nogen politiske holdninger - eller fortolkningerne er mangelfulde og/eller forkerte.

NB!

Det skal klart trække ned, hvis besvarelsen helt udelader bilag A3.

Delopgave B: Hurra for skat?

Spørgsmål 2: Undersøg udviklingen i den offentlige sektors udgifter på grundlag af bilag B1.

Den suveræne besvarelse

behandler sikkert tabel- og figurmateriale og konkluderer, at overførslerne (den offentlige sektors forsørgerrolle) indtager en relativt større plads i de offentlige udgifter, herunder især de permanente (ikke-konjunkturbestemte) ordninger, på bekostning af det offentlige forbrug (service).

Det er ikke et krav, at alle nedennævnte aspekter inddrages. Det afgørende er, at der demonstreres overblik over det samlede materiale, sikkerhed i tabel- og figuraflæsningen, og at der fokuseres på centrale udviklingstendenser.

Den suveræne besvarelse kan indeholde følgende aspekter:

Tab. 1 viser

- en markant vækst i de offentlige udgifter, målt i årets priser,
- udviklingen i *sammensætningen* af de offentlige udgifter, hvor 2 poster (social tryghed og velfærd samt renteudgifterne) har voksende andele, mens poster for mere traditionel offentlig service (sundhedsvæsen, undervisning, administration, militær, politi m.m.) samt erhvervsstøtte udviser faldende andele

Fig. 1 viser

- at det offentlige forbrug som andel af BFI fordobles fra 1960 til 1980, hvorefter der er tale om en vigende tendens,
- at der fra 1960 til 1997 er sket en 3-dobling af overførslerne som andel af BFI, men at tendensen siden midten af 1990'erne har været faldende,

Fig. 2 viser

- at den beskæftigede andel af befolkningen (15-66 årige) er nogenlunde konstant (ca. 75%) i hele perioden,
- at den offentligt beskæftigede andel stiger markant (især indtil midten af 1980'erne) på bekostning af privat beskæftigelse,
- at det offentlige næsten fuldstændigt har overtaget forsørgerrollen for de ikke-beskæftigede.

Tab. 2 viser især

- en stærk stigning i antallet af overførselsmodtagere siden 1960 (en firedobling som andel af 15-66 årige),
- at stigningen finder sted i alle grupper indtil 1995, hvorefter der er betydelige fald i gruppen af dagpengemodtagere og (i mindre grad) i grupperne med "kontanthjælp" og "andre". I de øvrige grupper fortsætter stigningen.

Derudover viser tab. 2

- et relativt fald i andelen blandt kontanthjælpsmodtagere og førtidspensionister (som dog er den største gruppe, og stadig voksende i absolutte tal),
- at stigningen siden 1980 i vidt omfang kan henføres til nye grupper af overførselsmodtagere (efterløn, overgangsydelse og orlovsordninger),
- at der siden 1990 er blevet færre af de kortvarige (konjunkturbestemte) overførselsmodtagere (arbejdsløshedsdagpenge, kontakthjælp), men til gengæld flere af de permanente efterløn, førtidspension og "andre").

Det trækker op eller kompenserer for mangler

- hvis begreberne offentligt forbrug og indkomstoverførsler uddybes
- hvis Samfundsstatistik eller Statistisk Tiårsoversigt inddrages på relevant vis.
- hvis besvarelsen understøttes af beregninger.

Den middelhøje besvarelse

påpeger centrale tendenser i tabel- og figurmateriale og ser enkelte sammenhænge uden dog at demonstrere overblik over det samlede materiale.

Der vises en rimelig talforståelse bl.a. i sondringen mellem relative og absolutte tal.

Den netop beståede besvarelse

vil typisk gennemgå tabellerne og figurerne én for én uden sammenkædning.

Besvarelsen kan være karakteriseret ved en usystematisk gennemgang, en fokusering på mindre relevante udviklingstendenser og/eller mangelfuld tabel- og figuraflæsning samt unuancerede konklusioner.

Det er dog et krav, at udviklingen kommenteres.

Den ikke-beståede besvarelse

er karakteriseret ved tilfældige udpluk fra tabeller og figurer og/eller markante fejlslutninger, eller ved direkte misvisende konklusioner.

Spørgsmål 3: Diskutér, hvilke samfundsøkonomiske fordele og ulemper der er forbundet med at have en stor offentlig sektor.

Besvarelsen skal tage udgangspunkt i bilag B2, B3 og B4.

Den suveræne besvarelse

foretager en selvstændig disponering og diskussion. Den tager udgangspunkt i de fordele og ulemper, som fremgår af bilagene.

Ulemper:

- at en stor offentlig sektor forudsætter et højt skattetryk. Danmarks er det højeste blandt OECD-landene
- at høje skatter begrænser produktiviteten og opsparingen

- at høje indkomstoverførsler begrænser arbejdsudbuddet (incitamentet til beskæftigelse og tidligere tilbagetrækning), altså problemstillingen fritid kontra arbejde. Den danske arbejdsløshed er f.eks. højere end den amerikanske.
- at høje skatter og overførselsindkomster ændrer normerne i retning af et forsørgersam fund, hvor efterspørgslen efter offentlige ydelser p.gr.a. gratisprincippet vil overstige udbuddet, hvilket giver prioriteringsproblemer.

Fordele:

- at en stor offentlig sektor giver mulighed for større lighed via omfordeling af indkomsterne, hvilket forøger samfundets samlede velfærd
- at høje skatter tilskynder til øget arbejdsindsats for at opretholde samme indkomst
- at en stor offentlig sektor (højt skattetryk) ikke har forhindret Danmark i at have en højere BNP (indkomst) pr. indbygger, lavere arbejdstid og højere produktivitet end f.eks. USA.

Derudover påpeger den suveræne besvarelse selvstændigt andre fordele og ulemper eller problematiserer bilagens argumenter og påstande, f.eks. ved at inddrage eksempler på konkrete økonomiske problemstillinger eller økonomiske teorier:

- den offentlige sektors rolle i det økonomiske kredsløb, herunder Keynes og det offentlige som konjunkturregulator (automatiske budgetreaktion, kontraktiv og ekspansiv finanspolitik)
- nyklassiske (herunder monetaristiske og incitament/udbudsøkonomiske) opfattelser af en aktiv stat og skattetrykkets rolle (Philips-kurve, Laffer-kurve m.m.)

Den middelgode besvarelse

vil oftest tage udgangspunkt i en sammenligning af B2's og B3's argumenter eller i en redegørelse for hver enkelt af dem, efterfulgt af en diskussion. Besvarelsen demonstrerer en grundlæggende forståelse af bilagens argumentation og hovedpointer og indeholder en argumentation, der viser forståelse af grundlæggende økonomiske sammenhænge.

Den vil dog kun rumme enkelte selvstændige bidrag, ligesom den kan have mangler i systematikken og argumentationen.

Den netop beståede besvarelse

vil ofte være et referat af bilagene uden at de relateres til problemstillingens fokus (en stor offentlig sektor).

Diskussionen vil have en tilfældig og kortfattet karakter.

Der skal dog demonstreres en elementær forståelse af økonomiske sammenhænge.

Den ikke-beståede besvarelse

er karakteriseret ved stor usikkerhed i forståelsen af spørgsmålets problemstilling og/eller manglende forståelse af økonomiske sammenhænge.

Besvarelsen vil ofte være udpræget normativ og uden faglig substans.

Delopgave C: Verdens bedste folkestyre?

Spørgsmål 2: Sammenlign den kritik af det danske demokrati, som kommer til udtryk i bilag C1, C2 og C3.

Den suveræne besvarelse

påpeger præcist ligheder og forskelle. Besvarelsen skal demonstrere solid forståelse af det danske politiske system.

Ligheder:

De 3 bilag er grundlæggende enige om, at det danske demokrati har udviklet sig i elitær retning.

- C1: politikken er blevet professionaliseret i partisekretariaterne på bekostning af de folkelige bevægelser.
- C2: den politiske proces har udviklet en korporativ struktur, hvor statsmagten (embedsmænd), interesseorganisationer og erhvervsliv (=”Overdanmark”) afgør de politiske spørgsmål uden folkelig indflydelse.
- C3: en elite af politikere og mediefolk kontrollerer den politiske dagsorden, og pålægger dermed almindelige mennesker “en virkelighed, som de ikke kan melde sig ud af”.

Forskellene

består primært i, at bilagene fokuserer på

- C1: partiernes udvikling (politisk-organisatorisk)
- C2: statsmagtens (embedsmændenes/bureaukratiets), interesseorganisationernes og erhvervslivets (kapitalens) interesser
- C3: forholdet mellem folk og elite.

Det trækker op eller kompenserer for mangler, hvis begreber som korporatisme, oligarki eller eliter uddybes, eller hvis demokratiopfattelser, politikdefinitioner, Easton-modellen, ulighedsteorier, populisme eller andre kvalificerende begreber inddrages på en relevant måde.

Det trækker endvidere op, hvis tabellen i introduktionen inddrages i besvarelsen.

Den middelhøje besvarelse

påpeger de vigtigste pointer i de 3 bilag, og foretager en kort sammenfatning, ofte med hovedvægt på enten forskellene eller lighederne. Besvarelsen demonstrerer en solid bilagsforståelse, men vil kun i begrænset omfang uddybe de rejste problemstillinger eller indeholde mere generaliserende eller teoretiserende overvejelser.

Den netop beståede besvarelse

foretager en gennemgang bilag for bilag.

Sammenligningen vil være sporadisk eller helt mangle. Det er dog et krav at bilagenes hovedsynspunkter er forstået.

Den ikke-beståede besvarelse

vil typisk være en meget usystematisk eller meget overfladisk redegørelse for bilagene uden fokus på det centrale. Besvarelsen kan fortabe sig i uvæsentlige detaljer eller rumme klare misforståelser.

Spørgsmål 3: Diskutér, hvilke konsekvenser indførelsen af flere folkeafstemninger vil få for det danske politiske system.

Besvarelsen skal tage udgangspunkt i bilag C4 og C5.

Den suveræne besvarelse

tager udgangspunkt i bilagene og foretager en diskussion, dvs. påpeger forskellige alternative konsekvenser for det politiske system ved indførelsen af flere folkeafstemninger. Diskussionen skal derudover inddrage problemstillinger fra spørgsmål 2 - f.eks. partiernes faldende medlemstal, professionaliseringen af partiapparaterne, de korporative strukturer eller uligheden i politisk indflydelse - eller andre faglige synsvinkler.

Bilag C4 fremhæver på den ene side, at folkeafstemninger engagerer, giver reel indflydelse, "kick-starter" den politiske debat og kaster fokus på konkrete emner; og på den anden side, at de kan resultere i populisme, at de kan have en konservativ funktion og at de kan give problemer med det repræsentative princip. Konklusion: at fordelene ved direkte demokrati (flere folkeafstemninger) opvejer ulemperne. Bilag C5 fremhæver, at folkeafstemninger på den ene side kan bekæmpe politikerlede og ligegyldighed men på den anden side er i modstrid med det parlamentariske demokrati: en politiker kan ikke have et bundet mandat (og uden tidsbegrænsning), men må kunne skifte standpunkt. Konklusion: at folkeafstemninger er i modstrid med det repræsentative demokrati.

Det trækker op eller kompenserer for mangler, hvis der

- inddrages demokratiopfattelser.
- demonstreres konkret viden om forskellige former for folkeafstemninger (referenda)
- gives eksempler på konkrete (historiske) folkeafstemninger (primært EF/EU) og deres konsekvenser
- diskuteres konsekvenser af tænkte folkeafstemninger (f.eks. om Øresundsbroen, flygtninge/indvandrere, kriminallovgivning eller lign.)

Den middelgode besvarelse

påpeger og uddyber de konsekvenser, som bilagene fremfører og tilføjer kun enkelte andre. . Besvarelsen vil typisk bevæge sig indenfor de problemstillinger, som rejses i bilagene og vil kun i begrænset omfang relatere dem til overordnede faglige overvejelser.

Besvarelsen kan indeholde en mere personlig stillingtagen, men det er et krav, at der ligger en fagligt funderet argumentation til grund.

Den netop beståede besvarelse

vil påpege nogle af de i bilagene nævnte konsekvenser og forholde sig til dem. Besvarelsen vil være overfladisk eller tilfældig og kun i begrænset omfang demonstrere faglig viden.

Den ikke-beståede besvarelse

vil nævne nogle få konsekvenser eller uargumenteret tilslutte sig et af bilagene. Besvarelsen vil ofte være normativ eller postulerende uden fagligt indhold.

Delopgave D: Udvikling og bistand.

Spørgsmål 2. Undersøg, hvad der ifølge bilag D1 og D2 skaber udvikling i u-landene.

Den suveræne besvarelse

uddrager, dokumenterer og præciserer ud fra en faglig systematik, hvad der ifølge bilag D1 og D2 skaber udvikling i u-landene.

Bilag D1:

Den suveræne besvarelse fremhæver, at udvikling indeholder såvel økonomiske, som sociale og politiske elementer.

Der skal demonstreres en klar forståelse af, at udvikling skabes af samspillet mellem bæredygtig økonomisk vækst, sociale reformer og demokratiske processer.

Bilag D2:

Den suveræne besvarelse fremhæver, at udvikling primært består i økonomisk vækst, som skabes via frihandel, frie kapitalbevægelser, markedsøkonomi, reduceret statsapparat og afvikling af autoritære regimer - og ikke u-landsbistand.

Det trækker op eller kompenserer for mangler, hvis relevante faglige teorier eller konkrete eksempler inddrages for at karakterisere bilagene eller uddybe og underbygge besvarelsen.

Den middelgode besvarelse

indeholder typisk en redegørelse for de to bilag. Besvarelsen skal undervejs eller i en sammenfatning indeholde overvejelser om, hvad der i følge bilagene skaber udvikling i u-landene.

Den netop beståede besvarelse

er typisk en summarisk redegørelse for de to bilag, der viser forståelse af bilagenes argumentation, men ikke rummer overvejelser om, hvad der skaber udvikling.

Den ikke-beståede besvarelse

refererer på tilfældig og usikker måde bilagenes oplysninger, og viser manglende evne til at relatere disse til opgavens problemstilling.

Spørgsmål 3. Diskutér, hvilke interesser Danmark har i at være førende på bistandsområdet.

Besvarelsen skal tage udgangspunkt i bilag D3.

Den suveræne besvarelse

kan udformes på flere forskellige måder.

Det afgørende er, at besvarelsen er velstruktureret og fokuserer på Danmarks interesser. Besvarelsen tager udgangspunkt i bilag D3 (markeder, multilateral/bilateral, indflydelse, returprocent) - og inddrager en eller flere af følgende problemstillinger:

- danske udenrigspolitiske mål og midler.
- teorier eller viden om ændringer i det internationale system, samt om forskellige internationale aktører.
- småstatsteorier.
- magt- og sikkerhedspolitiske aspekter (blød sikkerhedspolitik).

Det er ikke et krav, at alle nævnte problemstillinger er behandlet. Det afgørende er, at besvarelsen på en konsistent måde diskuterer forskellige interesser, der ligger til grund for dansk politik på bistandsområdet.

Det trækker op, hvis besvarelsen uddybes med eksempler eller inddrager Samfundsstatistik/Statistisk Tiårsoversigt.

Den middelgode besvarelse

indeholder en mere bilagsbunden diskussion.

Overblikket over problemstillingen er mangelfuldt, men besvarelsen skal dog indeholde nogle overvejelser om Danmarks interesser i at være førende på bistandsområdet.

Den netop beståede besvarelse

vil typisk referere bilag D3 og pege på nogle enkelte fordele og ulemper vedrørende dansk u-landsbistand, men uden overblik og ofte med forståelsesproblemer.

Den ikke - beståede besvarelse

er karakteriseret ved, at der er store problemer med at forstå spørgsmålets problemstilling - eller have en meget énsidig eller postulerende karakter, der viser ringe eller ingen forståelse.

God fornøjelse og venlige hilsener,
på opgavekommissionens vegne,
Peter Lundberg Thomsen.